

ABD İRAN'A YÖNELİK YAPTIRIMLAR KONUSUNDA CİDDİ MESAJLAR VERDİ

Türkiye arada kalıyor

Utku ÇAKIRÖZER

ABD Başkanı Barack Obama, İran'ın nükleer programının denetim altına alınması meselesini bu ülkeyle diyalog kurarak çözmeye vaadiyle iş başına geldi. Bu tutumu uluslararası kamuoyunda da geniş destek bulan Obama, başkanlığının ilk yılında Tahran'a yönelik önemli jestlerde bulundu. Farsça Yeni Yıl mesajları, uluslararası toplantılarda ABD ve İranlı diplomatların yaptıkları ikili görüşmeler bu çerçevede gerçekleşti.

Araplar da kaygılı

Ancak İran yönetiminin bir taraftan uranyum zenginleştirme işlemine devam ederek nükleer programını ilerletirken diğer yandan balistik füze programlarında çarpıcı mesafe kaydetmesi sadece Washington'daki değil, İsrail ve şarhırcı biçimde Arap dünyasında da tedirginliği artırdı. Bu gelişmeler sonrasında 2010 yılı başından itibaren İran üzerinde baskıyı artırma politikası benimseyen ABD yönetiminin çabaları sonucu, Haziran ayında toplanan BM Güvenlik Konseyi'nde Tahran yönetimi üzerinde yeni yaptırımlar uygulanması kararı alındı. Türkiye, 1929 sayılı bu karara Brezilya ile birlikte "hayır" oyu kullanmakla beraber, BM Sözleşmesine taraf her ülke gibi alınan yaptırım kararına uyacağını da dünyaya açıklamış durumda.

Ankara'dan beklentiler

Bu kapsamda dünya turuna çıkan ABD Dışişleri ve Hazine Bakanlıkları yetkililerinden oluşan bir ekip Türkiye'nin de aralarında bulunduğu birçok ülkeye

İran ile özellikle enerji ve bankacılık sektöründe yapılacak işbirliğinin bu ülkelerin kendi şirket ve bankaları açısından yaratacağı olumsuz sonuçları ayrıntılı biçimde anlattı. Ağustos ayının üçüncü haftası Ankara ve İstanbul'da gerçekleşen görüşmelerde Dışişleri Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, Merkez Bankası, MASAK, BDDK, Bankalar Birliği ve TÜPRAŞ gibi kurum ve kuruluşlara ABD yönetimi net mesajlar verdi.

"İran'ın silahlanma faaliyetlerinin enerji sektöründen elde ettiği gelirle finanse edildiği" gerekçesiyle yaptırımların ilk ayağının enerji sektöründe yoğunlaştığını anlatan ABD tarafı, İran enerji sektörüne yapılan yatırımların durdurulmasını istedi. Bu kapsama, İran'a işlenmiş petrol ürünleri satan şirketler ile bu ticarete nakliye, sigorta ve finans boyutunda katkı sağlayan şirketlerin girdiğini anlatan ABD yetkilileri, "Bu yaptırıma rağmen İran ile ticareti sürdürme kararlılığında Türkiye şirketleri ve onların hakim ortaklarının ABD ile tüm ticari ilişkilerinin kesileceği" uyarısını yaptı.

Bankalara sıkı takip

ABD yönetiminin Ankara'dan ikinci talebi ise Türk finans sektörünün İran bankalarıyla ilişkilerinin çok sıkı denetim altına alınması yönündeydi. Silahlanma faaliyetlerinin finansmanında etkili olduğunu tespit ettikleri 5 İran bankası ile iş ilişkisine giren her Türk bankasının ABD ile tüm bankacılık ilişkisinin kesileceğini hükümete ve Türk bankacılık sektörünün temsilcilerine anlattırırken, "Bunun Türk bankalarının uluslararası saygınlığını sarsacağı" uyarısı da ihmal edilmedi.

ABD, yasaklı bankalarla ilişkilerin kesilmesi talebinin yanısıra, İran ile yürüten ticarete ilişkin para trafiği için de bir denetim mekanizması kurulmasını istedi. Bu konuda, her para transferinin onaya tabi olduğu AB modelini tavsiye etmekle beraber son kararı Ankara'ya bıraktılar.

Önce TÜPRAŞ uydur

AKP hükümetinin ABD'nin taleplerine resmi tepkisi "Biz BM yaptırımları dışında ülkelerin bireysel yaptırım kararlarına uymayız" şeklinde oldu. Ancak ABD heyeti ile görüşmelerin ardından İran ile iş yapan şirket ve bankalara durumun ciddiyeti aktarılarak, "Bundan sonra İran ile iş yapmaya devam ederseniz, ABD ile iş yapma imkanınızın kaybolacağını bilin" uyarısı yapıldı.

ABD'nin tek tarafı İran yaptırımları en çok TÜPRAŞ üzerinde et-

kili oldu. Yılın ilk aylarında İran'a önemli miktarda ihracat yapan TÜPRAŞ, ABD'nin tek tarafı yaptırım kararının ardından bu ticareti bıçak gibi kesti. İran ile önemli anlaşmalar imzalamaya hazırlığındaki TPAO da girişimlerini askıya almış durumda.

İran'ın Türk bankacılık sektöründe bir miktar parası olduğu bilinmekle birlikte Tahran yönetimini özellikle AB'nin uyguladığı yaptırımların kısaca aldığı belirtiliyor. ABD'nin yasak kapsamında yer alan Bank Mellat'ın Türkiye'de üç şubesi var. ABD kaynakları, Bank Mellat'ın şubeleri ile işlem yapan Türk şirketlerinin de ABD'nin yaptırımları kapsamına girdiğinin altını çiziyor.

İran'ın Türkiye'de banka alma arayışları da Washington tarafından yakından takip ediliyor. ABD'nin yasaklılar listesindeki bir İran bankasının böyle bir girişimde bulunması durumunda, satın alınacak bankanın ABD yaptırımları kapsamına gireceği dünya finans kurumlarıyla iş yapamaz hale geleceği uyarısı yapılıyor.

Henüz yaptırım uygulanmadı

Temmuz başında yürürlüğe giren Kapsamlı İran Yaptırımları Yasası çerçevesinde ABD tarafından yaptırıma uğrayan Türk şirketi ya da bankası da bulunmuyor. Bunun nedeni, yasanın uygulanması sürecinde gerekli diğer yasal mevzuatın henüz hazır olmaması. Aylar sürece bu hazırlık tamamlandığında ABD yönetimi göndereceği yeni heyetler ile Ankara'yı ve iş dünyasını bir kez daha bilgilendirecek.

Türkiye "İran bizim komşumuz. Irak krizinde en büyük zarar biz gördük" diyerek kendisinin istisna tutulması gerektiği yönünde mesajlar verse de, ABD yönetimi bu tür istisnalara izin veremeyeceğini ve yaptırımların tavizsiz uygulanacağını Ankara'ya hissettirmiş durumda. Gelişmeler ışığında, İran ile ABD arasındaki 'bilek güreşi'nden, en çok etkileneceklerin başında İran ile milyarlarca dolarlık ticaret hacmi bulunan Türkiye ile Türk enerji ve bankacılık sektörlerinin gelmesi kaçınılmaz görünüyor. ■

AB'nin enerji politikası yok

Erhan AKDEMİR

AB Uzmanı Ankara Üniversitesi - ATAUM
akdemir@politics.ankara.edu.tr

1 Ocak 2007 tarihinde 27 üyeli uluslararası bir birlik haline gelen ve yaklaşık 500 milyon nüfusa sahip Avrupa Birliği (AB), bugünkü uluslararası arenada ekonomik ve politik bir güç olarak, gerek bölgesel gerekse küresel anlamda etkisini ve gücünü artırma çabası içerisinde. Ancak bu noktada AB içerisinde, AB'yi kendi açılarından farklı değerlendiren 27 üye, yani 27 farklı görüş, 27 farklı ulusal çıkar ve 27 farklı sistem bulunmaktadır. Bu farklı yaklaşımların çokça yansıdığı alanlardan biri de ortak enerji politikasıdır.

Bugün AB'nin enerji tüketimi başta petrol, (yüzde 36,9) doğalgaz (yüzde 24) olmak üzere kömür (yüzde 17,8), nükleer enerji (yüzde 14) ve yenilenebilir enerjiye (yüzde 7,1) dayanmaktadır. Uluslararası Enerji Ajansı verilerine göre, enerji tüketimi konusunda ABD ve Çin'in ardından üçüncü olan AB, petrol ve doğalgaz tüketiminde ABD'den sonra ikinci durumdadır. Buna karşın yeterli enerji kaynaklarına sahip değildir.

Güvenlik ve paylaşım

Resmi tahminler, AB'nin 2030 yılına kadar yüzde 70 oranında ithal enerjiye bağımlı olacağını gösteriyor. Bu çerçevede AB, enerji ürünleri ve enerji üreticilerinde çeşitlilik prensibini benimsemektedir. Özellikle Çin ve Hindistan'ın küresel anlamda etkilerini artırmaları sınırlı kaynakların paylaşımı konusunun ilerde önemli bir sorun olacağını göstermektedir.

Bu çerçevede AB, Lizbon Antlaşması çerçevesinde ortak bir enerji politikası oluşturmaya çalışmaktadır. Ortak politikanın temel direğini ise enerji güvenliği oluşturmaktadır. Toplam enerji tüketiminde kömürün payını korumak, doğalgazın payını artırmak, nükleer enerji santralleri için azami güvenlik şartları tesis etmek ve yenilenebilir enerji kaynaklarının payını artırmak da AB enerji politikasının diğer hedefleri arasında yer almaktadır. Bununla birlikte, AB içerisinde henüz ortak bir enerji politikası oluşturulamamıştır. Bu bakımdan da, enerji politikası ve enerji güvenliği konuları daha çok birlik üyesi ülkelerin çıkarları bağlamında şekillenmektedir. Bütünleşmiş bir dış enerji politikası, ilk olarak 2006 yılında AB Komisyonu tarafından yayımlanan "Sürdürülebilir, Rekabetçi ve Güvenli Enerji İçin Bir Avrupa Stratejisi" adlı Yeşil Kitap'ta dile getiril-

miştir. Bu strateji çerçevesinde AB'nin gelecek 20 yıl içinde tesis ve altyapı yatırımları için 820 milyar Avro'ya ihtiyaç duyulmaktadır. AB açısından enerji güvenliğine biraz daha yakından bakacak olursak, birliğin ciddi bir kaynak çeşitliliğine ihtiyacı olduğu aşikardır. Tedarikçi sayısını artırma konusunda yaşamsal bir ihtiyaç içinde olan AB'nin birinci sıradaki kaynağı Rusya'dır. Rusya'ya olan bağımlılığın azaltılması için yeni kaynaklar ve yollar aranmaktadır. Bu çerçevede de özellikle Orta Asya petrol ve doğalgazının Avrupa'ya ulaşması için çeşitli projeler üzerinde çalışılmaktadır. Bu noktada Türkiye ise önemli transit ülkeler arasında yer almaktadır. Ayrıca AB, biyokütle (doğal atıklar), güneş, rüzgâr, su ve elektrik enerji kaynaklarını içeren ve genel olarak hepsine birden yenilenebilir enerji kaynakları denilen farklı bir enerji kaynağı türüne yönelmiş ve bu yenilenebilir enerjiye ciddi oranlarda yatırım yapmaya başlamıştır. Hatta birlik 2020 yılına kadar enerji ihtiyacının yüzde 20'sini bu kaynaklardan sağlamayı hedeflemiştir. Avrupa Yenilenebilir Enerjiler Federasyonu da birliğin bu konudaki en önemli danışma organı durumundadır.

Sürdürülebilir kaynaklar

AB aslında dışa olan bağımlılığını bir an önce azaltabilmek ve yenilenebilir enerjilerin kullanımının yaygınlaşmasını sağlamak için bu konudaki samimiyetini de çeşitli örneklerle ortaya koymaktadır. Bu örneklerin en sonuncusu ise "Ekolojik Elektrik Şebekesi Projesi"dir. Almanya, İngiltere, Fransa, Belçika, Danimarka, Hollanda, İrlanda, Lüksemburg ve Norveç Kuzey Denizi'nin dibinde, rüzgâr ve su gibi enerji kaynaklarından enterkonekte elektrik şebekesi kurmayı hedeflemektedir. Açık denizlerde 30 milyar Avro'ya mal olması beklenen 100 gigavat gücündeki dev rüzgâr türbinleri sistemiyle Avrupa'nın elektrik ihtiyacının yüzde 10'unu karşılamak mümkün gözükmektedir.

Sonuç olarak uluslararası arenada AB üyelerinin uluslararası enerji konularında ortak bir dil kullanmaları gerekmektedir. Bunun da temel nedeni, enerji arz güvenliğinin sağlıklı bir şekilde sağlanması ve birlik içinde var olan yenilenebilir enerji kaynaklarının daha dengeli ve daha uzun süreli kullanılabilir olmasıdır. Kaldı ki, enerji arz güvenliği açısından birlik jeopolitik bir avantaja da sahiptir. Petrol ve doğalgaz rezervlerinin üçte ikilik kısmının bulunduğu Orta Asya, Kafkaslar ve Ortadoğu gibi bölgelere boru hatları ve deniz taşımacılığı ile erişilecek konumdadır. Bu bölgeler ile Avrupa arasında köprü görevi gören Türkiye de AB'nin enerji arz güvenliği politikasında önemli bir potansiyele sahiptir. ■

ABD BM kararıyla yetinmedi

Daha önce alınan üç Güvenlik Konseyi kararı gibi dördüncü kararın da İran yönetimini, nükleer programını gerekirse bomba üretecek aşamaya getirme kararlılığından alıkoymadığına inanan Washington, yeni bir adım daha atarak enerji ve bankacılık alanında tek tarafı yaptırımlar uygulama kararı aldı.

Obama tarafından 1 Temmuz'da imzalanarak yürürlüğe giren "Kapsamlı İran Yaptırımları" sadece Amerikan şirketlerini değil, İran ile iş yapan üçüncü ülkelerin enerji ve bankacılık sektörlerini de kapsıyor.